Δήμητρα Κονδύλη
Διευθύντρια Ερευνών ΕΚΚΕ

Ακριβή Κρούσκα
Επίκουρη Καθηγήτρια ΠαΔΑ

Παναγιώτης Κτενίδης
Ειδικός Ερευνητής και Ακαδημαϊκός Σύμβουλος ΠαΔΑ

Απόστολος Λιναρδής
Διευθυντής ΙΚΕ, ΕΚΚΕ

Κατερίνα Μανδενάκη
Επιστημονική Συνεργάτιδα ΕΚΚΕ

Σεβαστιανός Μοιρασγεντής
Διευθυντής Ερευνών ΕΑΑ

Ιωσήφ Μποτετζάγιας
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου

Γιώργος Μπιθυμήτρης
Κύριος Ερευνητής ΕΚΚΕ

Δέσποινα Μπουλογιώργου
Υποψήφια Διδάκτωρ ΠαΔΑ

Φοίβος Μυλωνάς
Αναπληρωτής Καθηγητής ΠαΔΑ

Χάρης Παπαγεωργίου
Διευθυντής Ερευνών ΕΚ Αθηνά

Γιάννης Σαραφίδης
Διευθυντής Ερευνών ΕΑΑ

Κλειώ Σγουροπούλου
Καθηγήτρια ΠαΔΑ

Χρήστος Στάικος
Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΚΚΕ

Χρήστος Τρούσσας
Επίκουρος Καθηγητής ΠαΔΑ

Χαράλαμπος Τσέκερης
Κύριος Ερευνητής ΕΚΚΕ

Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών ΕΚΚΕ

Ανδρομάχη Χατζηγιάννη
Διευθύντρια Ερευνών ΕΚΚΕ

JustReDI
Towards a just green and digital transition

Η πράσινη μετάβαση και ο ψηφιακός μετασχηματισμός είναι σε θέση να αλλάξουν τον κόσμο, μαζί ή και χωριστά, έναν κόσμο, όμως, που αλλάζει ούτως ή άλλως. Μια Ευρώπη που ισορροπεί επικίνδυνα ανάμεσα σε ένα πράσινο μέλλον και μια εκ νέου κούρσα στρατιωτικών εξοπλισμών ή μεταξύ μιας νέας, γενναίας ψηφιακής εποχής και παλαιών, ναρκοθετημένων τεχνολογικών περιφράξεων. Για την Ελλάδα, όπως και αλλού, αυτονοήτως υπάρχουν ευκαιρίες και κίνδυνοι. Μη αυτονόητη παραμένει τόσο η συνολική στρατηγική όσο και οι επιμέρους στόχοι. Ίσως, είναι αυτό το κρίσιμο σημείο όπου το βιβλίο μπορεί να συνεισφέρει διερευνώντας το παρελθόν, το παρόν και πιθανά μέλλοντα για περισσότερη ανθεκτικότητα, συμπερίληψη και ανάπτυξη στη διαδρομή προς μια δίκαιη πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, όπως άλλωστε είναι και ο τίτλος της εμβληματικής δράσης που φιλοξενεί την έρευνα για την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση στις ελληνικές περιφέρειες. Οι δύο μεταβάσεις είναι καταρχήν ζήτημα πολιτικής. Καθόλου αυτονόητο και, ίσως, εξαιρετικά πολύπλοκο, εφόσον συμπεριληφθούν όλα τα πιθανά σημεία όπου εδράζεται και στα οποία θα μπορούσε να επεκταθεί. Οι συγγραφείς του συλλογικού αυτού τόμου συγκρότησαν μια διεπιστημονική ομάδα με πολλαπλές ειδικεύσεις, η οποία εργάστηκε από κοινού παραδίδοντας, μεταξύ άλλων, τη συγκεκριμένη εργασία προς τα μέλη της ακαδημαϊκής και ερευνητικής κοινότητας, τους αρμόδιους φορείς χάραξης πολιτικής καθώς και στο ευρύτερο κοινό.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ
Ελλάδα 2.0 ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης NextGenerationEU

ISBN 978-960-02-4605-6

www.papazissi.gr

ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΡΑΣΙΝΗ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΡΑΣΙΝΗ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Παπαδούδης
Νίκος Δεμερτζής

Γιώργος Παπαδούδης
Κύριος Ερευνητής ΕΚΚΕ, Συντονιστής του JustReDI

Νίκος Δεμερτζής
Καθηγητής ΕΚΠΑ, Επιστημονικός Υπεύθυνος του JustReDI

Λυδία Αβράμη
Διδάκτωρ ΕΚΠΑ, Επιστημονική Συνεργάτιδα ΕΚΚΕ

Αθανασία Ανδριανοπούλου
Επιστημονική Συνεργάτιδα ΠαΔΑ

Παναγιώτης Αρτελάρης
Αναπληρωτής Καθηγητής Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Φερενίκη Βαταβάλη
ΕΛΕ Β΄ βαθμίδας ΕΚΚΕ

Ιωάννης Βογιατζής
Καθηγητής ΠαΔΑ

Θωμάς Γεωργιάδης
ΕΔΙΠ Πάντειο Πανεπιστήμιο, Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΚΚΕ

Βασιλική Γεωργιάδου
Καθηγήτρια Πάντειο Πανεπιστήμιο, Πρόεδρος ΕΚΚΕ

Έλενα Γεωργοπούλου
Κύρια Ερευνήτρια ΕΑΑ

Γιώργος Δροσάτος
Κύριος Ερευνητής ΕΚ Αθηνά

Αλεξάνδρα Θεοφίλη
ΕΤΕΠ ΕΚΚΕ

Ιωάννης Κ. Καλδέλλης
Καθηγητής ΠαΔΑ

Κλεάνθης Καλδέλλης
Υποψήφιος Διδάκτωρ ΠΑΜΑΚ

Όθων Καμινιάρης,
Διδάκτωρ ΕΚΠΑ, Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΚΚΕ & ΕΛΚΕΘΕ

Αντουανέττα Καπέλλα
ΕΛΕ Β΄ βαθμίδας ΕΚΚΕ

Δημήτρης Καπετανάκης
Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΑΑ

Βασίλης Κατσούρος
Διευθυντής ΙΕΛ, ΕΚ Αθηνά

Νικόλας Κληρονόμος
Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΚΚΕ

ΕΚΚΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

www.justredi.gr

ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ: ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Γεώργιος Δροσάτος, Χάρης Παπαγεωργίου, Βασίλης Κατσούρος*

Εισαγωγή

Η ψηφιοποίηση του Δημοσίου δεν αφορά μόνο τις τεχνικές δυνατότητες ή την πρόσβαση στις υπηρεσίες, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο οι πολίτες την αντιλαμβάνονται και την ενσωματώνουν στην καθημερινότητά τους. Οι στάσεις, οι προσδοκίες και οι ανησυχίες γύρω από τον ψηφιακό μετασχηματισμό αναδεικνύουν το βάθος των κοινωνικών ανισοτήτων που τον συνοδεύουν.

Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στις αντιλήψεις των πολιτών για την ποιότητα ζωής, στις προσδοκίες για το μέλλον της τεχνολογίας και στις ανησυχίες για κοινωνικούς αποκλεισμούς που ενδέχεται να προκύψουν. Παράλληλα, διερευνάται πώς οι αντιλήψεις αυτές διαφοροποιούνται ανάλογα με την ψηφιακή ικανότητα και την ηλικιακή ομάδα, αποκαλύπτοντας τα βαθύτερα κοινωνικά ρήγματα της ψηφιακής εποχής.

Το κεφάλαιο απαντά στο ακόλουθο ερευνητικό ερώτημα: Πώς επηρεάζει η ψηφιοποίηση την αντίληψη των πολιτών για την εξυπηρέτηση από το κράτος και την ποιότητα ζωής τους; Η ανάλυση βασίζεται σε πρωτογενή δεδομένα που συλλέχθηκαν στο πλαίσιο του έργου JustReDI (https://www.justredi.gr, TAEDR-053735) και παρουσιάζονται αναλυτικά στην έκθεση Παπαδούδης, Δεμερτζής κ.ά. (2025), η οποία περιλαμβάνει την πλήρη μεθοδολογική τεκ-

* Ο Γ. Δροσάτος είναι Κύριος Ερευνητής, ΕΚ Αθηνά. Ο Χ. Παπαγεωργίου είναι Διευθυντής Ερευνών, ΕΚ Αθηνά. Ο Βασίλης Κατσούρος είναι Διευθυντής ΙΕΛ, ΕΚ Αθηνά.

μηρίωση. Στο παρόν κείμενο το επίκεντρο τίθεται στη διερεύνηση διαφοροποιήσεων που σχετίζονται με το επίπεδο ψηφιακής ικανότητας και την ηλικία, αναδεικνύοντας τις κοινωνικές δυναμικές της νέας ψηφιακής εποχής.

Μεθοδολογία

Η ανάλυση των αντιλήψεων για τις επιπτώσεις της ψηφιοποίησης στηρίχθηκε στις Ερωτήσεις 4.16.4, 4.17 και 4.21, οι οποίες διερευνούν τις στάσεις, τις προσδοκίες και τις ανησυχίες των πολιτών απέναντι στον ψηφιακό μετασχηματισμό. Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε σε δύο επίπεδα: (α) περιγραφική στατιστική, με κατανομή ποσοστών απαντήσεων για την αποτύπωση των συνολικών τάσεων· και (β) διερεύνηση συσχετίσεων με τον Δείκτη ψηφιακής ικανότητας και τις ηλικιακές ομάδες (18-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64, 65+), ώστε να εντοπιστούν διαφοροποιήσεις στις στάσεις και να αποκαλυφθούν οι κοινωνικές δομές που τις επηρεάζουν.

Για τη διερεύνηση αυτών των διαφοροποιήσεων αξιοποιήθηκε ο Δείκτης ψηφιακής ικανότητας, όπως έχει οριστεί στη μεθοδολογία στο Κεφάλαιο 14 «Ψηφιακός μετασχηματισμός: χρήση δημόσιων ψηφιακών υπηρεσιών και ψηφιακή ικανότητα πολιτών» (σελ. 175-189) του ανά χείρας τόμου. Ο δείκτης προκύπτει από πέντε μεταβλητές (Ερωτήσεις 4.2 έως 4.6) και ταξινομεί τον πληθυσμό σε τρεις κατηγορίες ψηφιακής ικανότητας: χαμηλή (0,00-0,49), μέτρια (0,50-0,79) και υψηλή (0,80-1,00). Η χρήση ενός σύνθετου δείκτη, αντί μεμονωμένων ερωτήσεων, εναρμονίζεται με διεθνείς πρακτικές ανάλυσης του ψηφιακού χάσματος (Helsper & Reisdorf, 2017) και εδράζεται στη θεωρία των δυνατοτήτων (Nussbaum, 2011), καθώς αναδεικνύει την ουσιαστική ικανότητα συμμετοχής και όχι απλώς την τυπική πρόσβαση. Στο πλαίσιο του παρόντος κεφαλαίου, ο δείκτης χρησιμοποιείται συγκριτικά, ως εργαλείο κατηγοριοποίησης και ερμηνείας των στάσεων και προσδοκιών.

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων γίνεται μέσω γραφημάτων και πινάκων διπλής κατανομής, όπου καταγράφονται τόσο οι απόλυτες όσο και οι ποσοστιαίες τιμές εντός κάθε κατηγορίας ώστε να αναδειχθούν οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις που διαμορφώνουν τις αντιλήψεις για την ποιότητα ζωής, το μέλλον της τεχνολογίας και τους φόβους ανισότητας στην ψηφιακή εποχή.

Ανάλυση αποτελεσμάτων

Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει τα βασικά ευρήματα της ανάλυσης, εστιάζοντας στις στάσεις και τις αντιλήψεις των πολιτών σχετικά με τις επιπτώσεις της ψηφιοποίησης στην καθημερινή ζωή και στην κοινωνική ένταξη.

Τεχνολογία και ποιότητα ζωής

Η κοινωνική αποδοχή της τεχνολογίας και οι προσδοκίες των πολιτών από τον ψηφιακό μετασχηματισμό αποτελούν κρίσιμους δείκτες για την αποτίμηση της ψηφιακής ένταξης. Όπως απεικονίζεται στο Γράφημα 1, η πλειονότητα των πολιτών εκφράζει θετική στάση απέναντι στην επίδραση της τεχνολογίας στην ποιότητα ζωής: το 40,4% δηλώνει ότι «συμφωνεί» και το 24,2% ότι «συμφωνεί απολύτως» με την άποψη ότι η τεχνολογία συμβάλλει θετικά, έναντι 11,3% που διαφωνεί και 7,2% που διαφωνεί απολύτως. Ένα 16,4% τηρεί ουδέτερη στάση, γεγονός που μπορεί να υποδηλώνει είτε αβεβαιότητα είτε διαφοροποιημένη εμπειρία ένταξης στο ψηφιακό περιβάλλον.

Ωστόσο, οι θετικές αυτές στάσεις διαφοροποιούνται σημαντικά όταν συνεκτιμηθεί το επίπεδο ψηφιακής ικανότητας. Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 1 και το Γράφημα 2, το 91,4% όσων εκτιμούν ότι η τεχνολογία «βελτιώνει πολύ» την ποιότητα ζωής ανήκουν στην κατηγορία υψηλής ψηφιακής ικανότητας, ενώ το 88,6% όσων θεωρούν ότι «δεν βελτιώνει καθόλου» κατατάσσονται στη χαμηλή κατηγορία. Το εύρημα αυτό ενισχύει τη θέση ότι η θετική στάση απέναντι στην τεχνολογία συναρτάται με την ικανότητα του ατόμου να την αξιοποιήσει αποτελεσματικά.

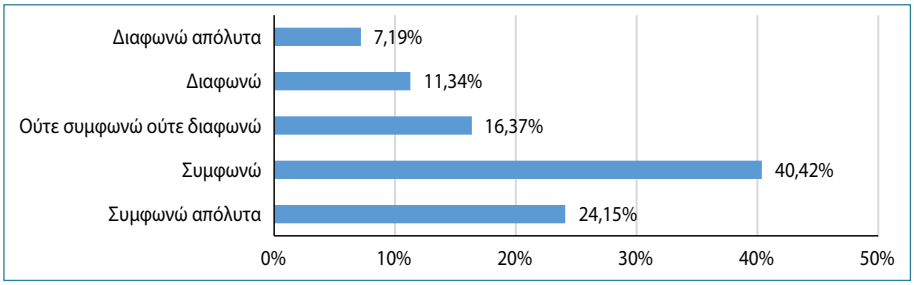

Γράφημα 1. Αντίληψη για το αν η τεχνολογία βελτιώνει την ποιότητα ζωής

Πηγή: Ερώτηση 4.16.4

Πίνακας 1. Συσχέτιση αντίληψης για την ποιότητα ζωής σε σχέση με την ψηφιακή ικανότητα

Επίδραση της τεχνολογίας στην ποιότητα ζωής	N	Ψηφιακή ικανότητα (πλήθος & ποσοστό)		
		Χαμηλή	Μέτρια	Υψηλή
Βελτιώνει πολύ	1210	14 (1,16%)	90 (7,44%)	1106 (91,40%)
Βελτιώνει	2025	117 (5,78%)	476 (23,51%)	1432 (70,72%)
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	820	321 (39,15%)	271 (33,05%)	228 (27,80%)
Δεν βελτιώνει	568	315 (55,46%)	158 (27,82%)	95 (16,73%)
Δεν βελτιώνει καθόλου	360	319 (88,61%)	19 (5,28%)	22 (6,11%)

Πηγή: Ερωτήσεις 4.16.4, 4.2 έως 4.6 (σύνθετος δείκτης).

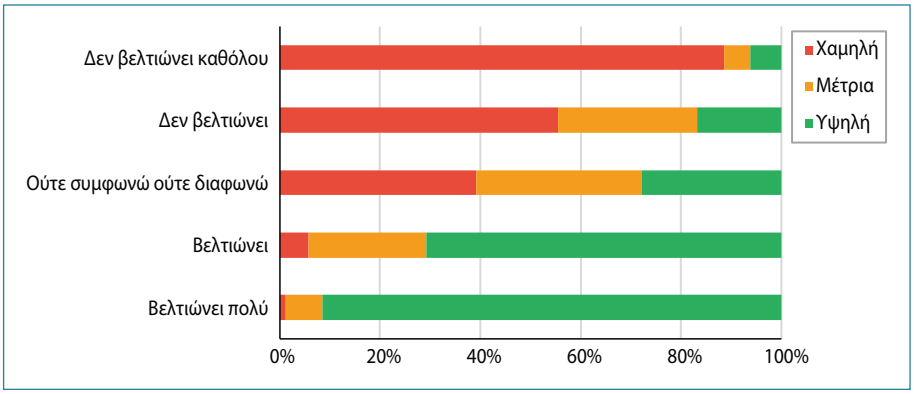

Γράφημα 2. Συσχέτιση ψηφιακής ικανότητας με την αντίληψη για την επίδραση της τεχνολογίας στην ποιότητα ζωής (%)

Πηγή: Ερωτήσεις 4.16.4, 4.2 έως 4.6 (σύνθετος δείκτης)

Παρόμοιες διαφοροποιήσεις παρατηρούνται και σε σχέση με την ηλικία σύμφωνα με τα στοιχεία που αποτυπώνονται στον Πίνακα 2 και στο Γράφημα 3. Οι διαφοροποιήσεις αυτές καταδεικνύουν ότι η αντίληψη για την τεχνολογία ως παράγοντα ευημερίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ηλικία και το βιωμένο επίπεδο ψηφιακής εξοικείωσης.

Πίνακας 2. Συσχέτιση αντίληψης για την ποιότητα ζωής σε σχέση με την ηλικιακή ομάδα

Επίδραση της τεχνολογίας στην ποιότητα ζωής	N	Ηλικιακή ομάδα (πλήθος & ποσοστό)					
		18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
Βελτιώνει πολύ	1210	140 (11,57%)	243 (20,08%)	310 (25,62%)	260 (21,49%)	175 (14,46%)	82 (6,78%)
Βελτιώνει	2025	93 (4,59%)	264 (13,04%)	446 (22,02%)	510 (25,19%)	448 (22,12%)	264 (13,04%)
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	820	18 (2,20%)	45 (5,49%)	103 (12,56%)	138 (16,83%)	223 (27,20%)	293 (35,73%)
Δεν βελτιώνει	568	13 (2,29%)	32 (5,63%)	44 (7,75%)	91 (16,02%)	149 (26,23%)	239 (42,08%)
Δεν βελτιώνει καθόλου	360	2 (0,56%)	8 (2,22%)	11 (3,06%)	20 (5,56%)	55 (15,28%)	264 (73,33%)

Πηγή: Ερωτήσεις 1.5, 4.16.4

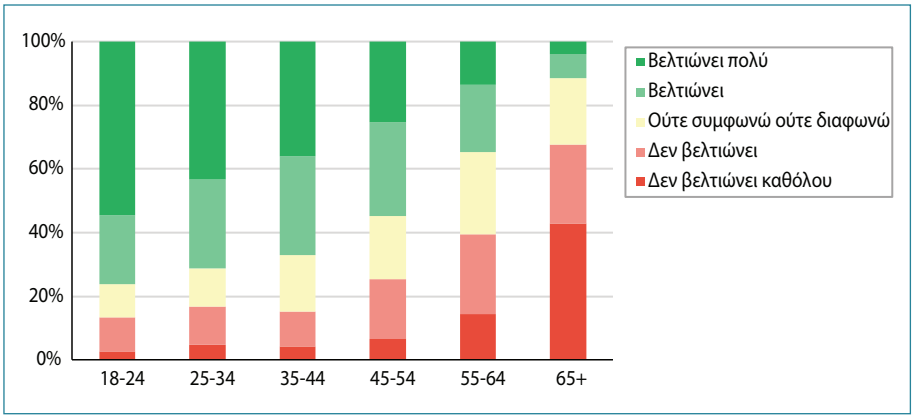

Γράφημα 3. Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας με την αντίληψη για την επίδραση της τεχνολογίας στην ποιότητα ζωής (%)

Πηγή: Ερωτήσεις 1.5, 4.16.4

Προσδοκίες για το μέλλον

Η θετική στάση των πολιτών ενισχύεται, όταν η ερώτηση αφορά τη μελλοντική προοπτική. Όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα 4, σχεδόν οκτώ στους δέκα πολίτες (78%) θεωρούν ότι σε δέκα χρόνια η τεχνολογία θα είναι «αρκετά» ή «πολύ πιο σημαντική» για τη ζωή τους, με τα αντίστοιχα ποσοστά να διαμορφώνονται σε 38,3% και 39,8%. Αντιθέτως, μόλις το 9,1% δηλώνει περιορισμένες προσδοκίες και μόνο το 6,2% απορρίπτει τη σημασία της τεχνολογίας στο μέλλον.

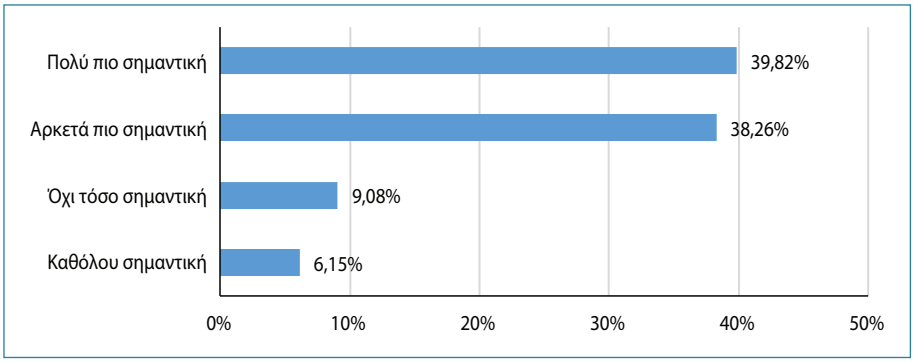

Γράφημα 4. Αντίληψη για το αν η ψηφιακή τεχνολογία σε 10 χρόνια θα είναι καλή για τη ζωή (%)

Πηγή: Ερώτηση 4.17.

Η συσχέτιση αυτή ενισχύεται περαιτέρω με βάση το επίπεδο ψηφιακής ικανότητας. Σύμφωνα με το Γράφημα 5 και τον Πίνακα 3, το 83% των πολιτών που θεωρούν ότι η τεχνολογία θα είναι «πολύ πιο σημαντική» ανήκουν στην κατηγορία υψηλής ψηφιακής ικανότητας, ενώ μόλις 4,5% στην κατηγορία χαμηλής. Αντιστρόφως, μεταξύ όσων δηλώνουν ότι η τεχνολογία «δεν θα είναι καθόλου σημαντική» το 86% έχει χαμηλή ψηφιακή ικανότητα. Η σαφής αυτή συσχέτιση υποδεικνύει ότι η ψηφιακή ένταξη λειτουργεί όχι μόνο ως τεχνική ικανότητα, αλλά και ως βάση συγκρότησης αισιοδοξίας για το μέλλον.

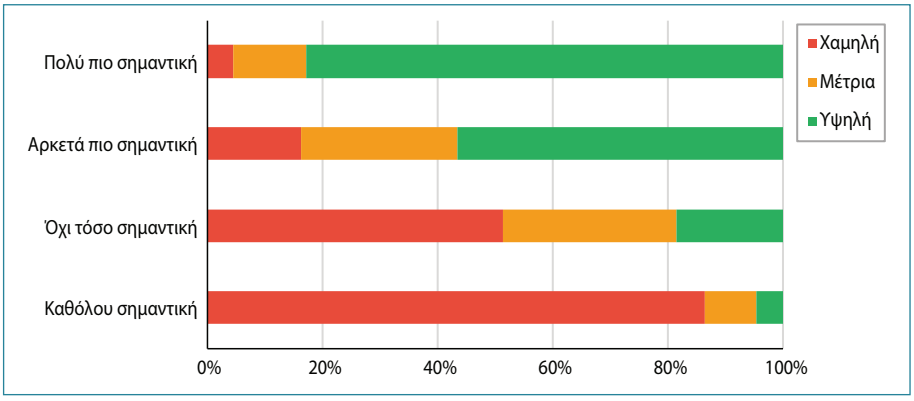

Γράφημα 5. Συσχέτιση ψηφιακής ικανότητας με την προσδοκία σχετικά με τις ψηφιακές τεχνολογίες στο μέλλον (%)

Πηγή: Ερωτήσεις4.17, 4.2 έως 4.6 (σύνθετος δείκτης).

Πίνακας 3. Συσχέτιση προσδοκιών για την ψηφιακή τεχνολογία στο μέλλον σε σχέση με την ψηφιακή ικανότητα

Προσδοκία σχετικά με τις ψηφιακές τεχνολογίες στο μέλλον	N	Ψηφιακή ικανότητα (πλήθος & ποσοστό)		
		Χαμηλή	Μέτρια	Υψηλή
Καθόλου σημαντική	308	266 (86,36%)	28 (9,09%)	14 (4,55%)
Όχι τόσο σημαντική	455	234 (51,43%)	137 (30,11%)	84 (18,46%)
Αρκετά πιο σημαντική	1.917	313 (16,33%)	519 (27,07%)	1.085 (56,60%)
Πολύ πιο σημαντική	1.995	90 (4,51%)	252 (12,63%)	1.653 (82,86%)

Πηγή: Ερωτήσεις 4.17, 4.2 έως 4.6 (σύνθετος δείκτης)

Οι ηλικιακές διαφοροποιήσεις επαναλαμβάνονται και στις προσδοκίες για το μέλλον. Όπως προκύπτει από το Γράφημα 6 και τον Πίνακα 4, τα ποσοστά θετικών προσδοκιών ξεπερνούν το 90% στις ηλικίες 18-34 ετών, ενώ η θετική στάση μειώνεται σημαντικά με την αύξηση της ηλικίας. Στις ηλικίες 65+ σχεδόν

το 80% δηλώνει ότι η τεχνολογία δεν θα είναι ή θα είναι ελάχιστα σημαντική στο μέλλον. Το εύρημα αυτό αποτυπώνει ένα ηλικιακά δομημένο χάσμα προσδοκιών και πιθανή αποστασιοποίηση από τον τεχνολογικό μετασχηματισμό.

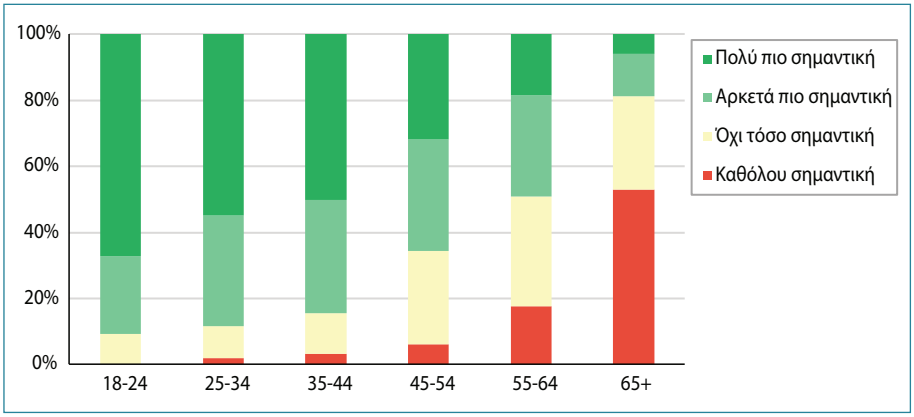

Γράφημα 6. Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας με την προσδοκία σχετικά με τις ψηφιακές τεχνολογίες στο μέλλον (%)

Πηγή: Ερωτήσεις1.5 και 4.17.

Πίνακας 4. Συσχέτιση προσδοκιών για την ψηφιακή τεχνολογία στο μέλλον σε σχέση με την ηλικιακή ομάδα

Προσδοκία σχετικά με τις ψηφιακές τεχνολογίες στο μέλλον	N	Ηλικιακή ομάδα (πλήθος & ποσοστό)					
		18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
Καθόλου σημαντική	308	0 (0,00%)	2 (0,65%)	5 (1,62%)	13 (4,22%)	46 (14,94%)	242 (78,57%)
Όχι τόσο σημαντική	455	6 (1,32%)	14 (3,08%)	29 (6,37%)	89 (19,56%)	128 (28,13%)	189 (41,54%)
Αρκετά πιο σημαντική	1.917	65 (3,39%)	209 (10,90%)	337 (17,58%)	446 (23,27%)	496 (25,87%)	364 (18,99%)
Πολύ πιο σημαντική	1.995	193 (9,67%)	355 (17,79%)	516 (25,86%)	441 (22,11%)	311 (15,59%)	179 (8,97%)

Πηγή: Ερωτήσεις 1.5 και 4.17

Ανησυχία για ανισότητες

Παράλληλα, το Γράφημα 7 καταγράφει τον βαθμό ανησυχίας των πολιτών σχετικά με το ενδεχόμενο διεύρυνσης κοινωνικών ανισοτήτων λόγω της ψηφιακής μετάβασης. Η μέση τιμή εντοπίζεται στο 5,65 (σε κλίμακα 1-9). Ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού δηλώνει υψηλά επίπεδα ανησυχίας: το 18,7%

επιλέγει το επίπεδο 7, ενώ 9,6% και 9,58% επιλέγουν τα ανώτατα επίπεδα 8 και 9 αντίστοιχα.

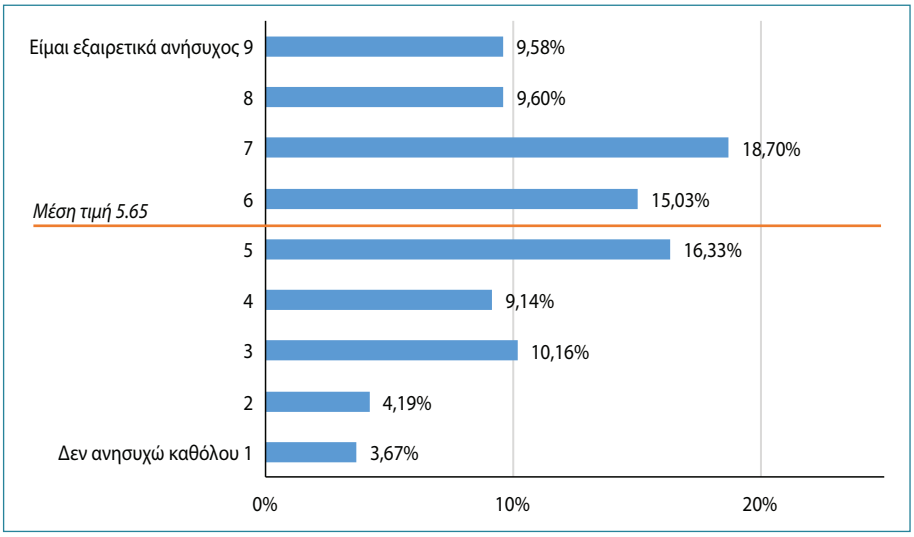

Γράφημα 7. Ανησυχία για το αν η ψηφιακή εποχή οδηγεί σε ανισότητες και αποκλεισμούς (%)

Πηγή: Ερώτηση 4.21.

Πίνακας 5. Συσχέτιση ανησυχίας για ανισότητες λόγω ψηφιακής εποχής σε σχέση με την ψηφιακή ικανότητα

Ανησυχία για ανισότητες λόγω ψηφιακής εποχής	N	Ψηφιακή ικανότητα (πλήθος & ποσοστό)		
		Χαμηλή	Μέτρια	Υψηλή
Δεν ανησυχώ καθόλου: 1	184	14 (7.61%)	23 (12.50%)	147 (79.89%)
... 2	210	9 (4.29%)	29 (13.81%)	172 (81.90%)
... 3	509	23 (4.52%)	56 (11.00%)	430 (84.48%)
... 4	458	28 (6.11%)	69 (15.07%)	361 (78.82%)
... 5	818	98 (11.98%)	153 (18.70%)	567 (69.32%)
... 6	753	139 (18.46%)	165 (21.91%)	449 (59.63%)
... 7	937	263 (28.07%)	254 (27.11%)	420 (44.82%)
... 8	481	206 (42.83%)	121 (25.16%)	154 (32.02%)
Είμαι εξαιρετικά ανήσυχος: 9	480	230 (47.92%)	112 (23.33%)	138 (28.75%)

Πηγή: Ερωτήσεις 4.21, 4.2 έως 4.6 (σύνθετος δείκτης).

Η ανησυχία αυτή σχετίζεται άμεσα με την ψηφιακή ικανότητα. Όπως αποτυπώνεται στον Πίνακα 5 και στο Γράφημα 8, όσο αυξάνεται το επίπεδο ανη-

συχίας αυξάνεται και η συγκέντρωση ατόμων με χαμηλή ψηφιακή ικανότητα. Για παράδειγμα, μεταξύ όσων δηλώνουν «Δεν ανησυχώ καθόλου», το 79,9% έχει υψηλή και μόλις το 7,6% χαμηλή ψηφιακή ικανότητα. Στον αντίποδα, μεταξύ όσων δηλώνουν «Είμαι εξαιρετικά ανήσυχος», το 47,9% έχει χαμηλή και μόλις το 28,7% υψηλή ικανότητα. Το φαινόμενο αυτό υποδεικνύει ότι οι τεχνολογικές ανισότητες δεν αποτελούν μόνο αντικειμενικά βιωμένες εμπειρίες, αλλά και πηγές αυξημένης υποκειμενικής ανασφάλειας.

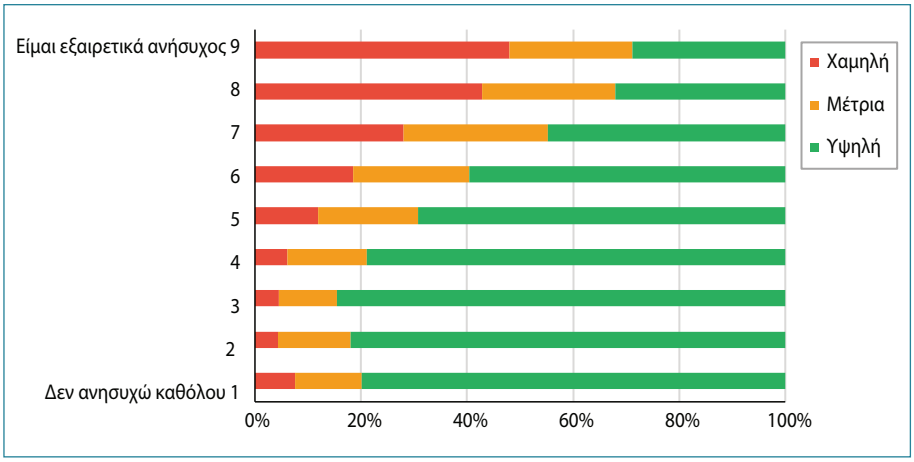

Γράφημα 8. Συσχέτιση ψηφιακής ικανότητας με την ανησυχία για ανισότητες λόγω της ψηφιακής εποχής (%)

Πηγή: Ερωτήσεις 4.21, 4.2 έως 4.6 (σύνθετος δείκτης).

Ανάλογη είναι η εικόνα και ως προς την ηλικία. Όπως φαίνεται στο Γράφημα 9 και στον Πίνακα 6, οι ηλικιωμένοι πολίτες εκφράζουν υψηλότερα επίπεδα ανησυχίας: σχεδόν το 39,5% των ατόμων άνω των 65 ετών δηλώνει επίπεδο ανησυχίας 8 και το 41,5% δηλώνει το μέγιστο επίπεδο 9. Στον αντίποδα, μόλις 1,88% των πολιτών ηλικίας 18-24 δηλώνουν εξαιρετικά ανήσυχοι. Η ηλικιακή αυτή απόκλιση ενισχύει την εικόνα ενός πολυεπίπεδου αποκλεισμού των ηλικιωμένων από τον ψηφιακό μετασχηματισμό, τόσο ως προς την αντικειμενική συμμετοχή όσο και ως προς την υποκειμενική αίσθηση απειλής.

Συνολικά, η ανάλυση αποκαλύπτει ότι οι αντιλήψεις και οι προσδοκίες των πολιτών για τον ρόλο της τεχνολογίας διαμορφώνονται υπό το πρίσμα κοινωνικών διαφορών, κυρίως ηλικιακών και μορφωτικών, αλλά και διαφοροποιήσεων στην ψηφιακή ικανότητα. Η εμπειρία της ψηφιοποίησης δεν είναι κοινωνικά ουδέτερη· αντανακλά, αντίθετα, βαθιές δομικές ανισότητες που επιδρούν στην αίσθηση ενδυνάμωσης, προοπτικής και ασφάλειας των πολιτών.

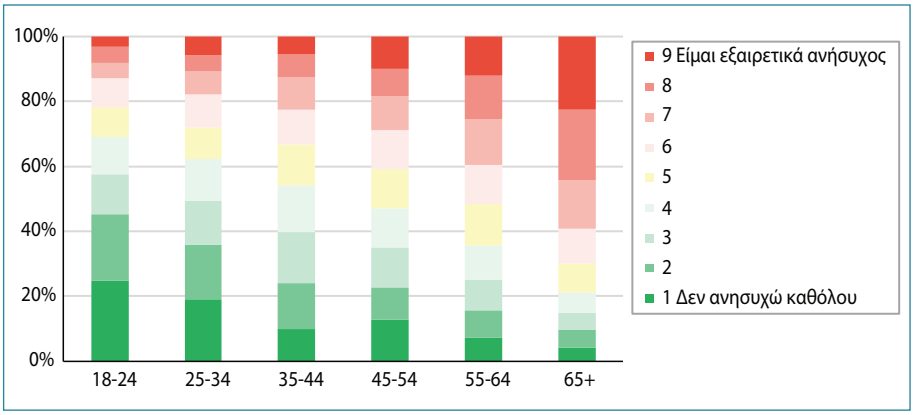

Γράφημα 9. Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας με την ανησυχία για ανισότητες λόγω της ψηφιακής εποχής (%)

Πηγή: Ερωτήσεις1.5, 4.21.

Πίνακας 6. Συσχέτιση ανησυχίας για ανισότητες λόγω ψηφιακής εποχής σε σχέση με την ηλικιακή ομάδα

Προσδοκία σχετικά με τις ψηφιακές τεχνολογίες στο μέλλον	N	Ηλικιακή ομάδα (πλήθος & ποσοστό)					
		18–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65+
1 Δεν ανησυχώ καθόλου	184	28 (15,22%)	43 (23,37%)	31 (16,85%)	44 (23,91%)	24 (13,04%)	14 (7,61%)
2	210	26 (12,38%)	43 (20,48%)	50 (23,81%)	39 (18,57%)	31 (14,76%)	21 (10,00%)
3	509	38 (7,47%)	86 (16,90%)	135 (26,52%)	117 (22,99%)	84 (16,50%)	49 (9,63%)
4	458	32 (6,99%)	71 (15,50%)	113 (24,67%)	103 (22,49%)	86 (18,78%)	53 (11,57%)
5	818	46 (5,62%)	98 (11,98%)	173 (21,15%)	184 (22,49%)	185 (22,62%)	132 (16,14%)
6	753	41 (5,44%)	94 (12,48%)	138 (18,33%)	171 (22,71%)	158 (20,98%)	151 (20,05%)
7	937	27 (2,88%)	81 (8,64%)	157 (16,76%)	181 (19,32%)	235 (25,08%)	256 (27,32%)
8	481	15 (3,12%)	30 (6,24%)	56 (11,64%)	77 (16,01%)	113 (23,49%)	190 (39,50%)
9 Είμαι εξαιρετικά ανήσυχος	480	9 (1,88%)	34 (7,08%)	46 (9,58%)	89 (18,54%)	103 (21,46%)	199 (41,46%)

Πηγή: Ερωτήσεις 1.5, 4.21

Συμπεράσματα

Η ανάλυση των στάσεων και αντιλήψεων των πολιτών αναδεικνύει ότι η ψηφιοποίηση, αν και συνδέεται συνολικά με θετική αποτίμηση, βιώνεται κοινωνικά με έντονες διαφοροποιήσεις. Η πλειονότητα των πολιτών αναγνωρίζει τη συμβολή της τεχνολογίας στη βελτίωση της ποιότητας ζωής και εκφράζει θετικές προσδοκίες για τον ρόλο της στο μέλλον. Ωστόσο, η αποδοχή αυτή δεν είναι κοινωνικά ουδέτερη, αλλά εξαρτάται καθοριστικά από το επίπεδο ψηφιακής ικανότητας και την ηλικία.

Οι πολίτες με υψηλή ψηφιακή ικανότητα εκδηλώνουν σαφώς θετικότερες στάσεις και ισχυρότερη αισιοδοξία για τις μελλοντικές προοπτικές της τεχνολογίας, ενώ τα άτομα με χαμηλή ικανότητα συνδέουν συχνά την τεχνολογική μετάβαση με αρνητικές εμπειρίες ή περιορισμένα οφέλη. Αντίστοιχα, το ηλικιακό χάσμα αποδεικνύεται καθοριστικό: οι νεότερες γενιές υιοθετούν πιο αισιόδοξες αντιλήψεις, ενώ οι μεγαλύτερες ηλικίες εκδηλώνουν σκεπτικισμό, αβεβαιότητα ή ακόμα και έντονη ανησυχία για τις ανισότητες που μπορεί να ενταθούν στο μέλλον.

Η διερεύνηση της ανησυχίας για τον κοινωνικό αποκλεισμό αποκαλύπτει ότι η περιορισμένη ψηφιακή ικανότητα συνδέεται με αυξημένα αισθήματα ανασφάλειας, ενώ οι ηλικιωμένοι εμφανίζονται ως η κοινωνική κατηγορία με την πιο έντονη αίσθηση απειλής. Το εύρημα αυτό καταδεικνύει ότι η ψηφιοποίηση δεν αποτελεί απλώς τεχνικό ζήτημα πρόσβασης, αλλά εγγράφεται σε βαθύτερες κοινωνικές ανισότητες και βιώματα.

Συνολικά, τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν ότι η κοινωνική αποδοχή της τεχνολογίας και οι προσδοκίες για το μέλλον δεν μπορούν να θεωρηθούν δεδομένες. Η καλλιέργεια θετικών στάσεων και η μείωση της ανησυχίας απαιτούν στοχευμένες πολιτικές ενδυνάμωσης, ιδιαίτερα για τις ομάδες με χαμηλή ψηφιακή ικανότητα και τις μεγαλύτερες ηλικίες, ώστε η ψηφιακή μετάβαση να αποτελέσει πραγματικά μια χωρίς αποκλεισμούς διαδικασία.

Βιβλιογραφία

Helsper, E.J. & Reisdorf, B.C. (2017). “The Emergence of a ‘Digital Underclass’ in Great Britain and Sweden: Changing Reasons for Digital Exclusion”, *New media & society*, *19*(8): 1253-1270. Available at: https://doi.org/10.1177/ 1461444816634676

Nussbaum, M.C. (2011). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Harvard University Press.

Παπαδούδης, Γ., Δεμερτζής, Ν., Αβράμη, Λ., Γεωργιάδης, Θ., Θεοφίλη, Α., Καπέλλα,

Α., Κονδύλη, Δ., Λιναρδής, Α., Στάικος, Χ., και Χατζηγιάννη, Α. (2025). *Η Πράσινη και Ψηφιακή Μετάβαση στην Ελλάδα: Έκθεση Ερευνητικών Αποτελεσμάτων*. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.